

PRACE NAUKOWE

Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu

RESEARCH PAPERS

of Wrocław University of Economics

Nr 367

Gospodarka przestrzenna Aktualne aspekty polityki społeczno-gospodarczej i przestrzennej

Redaktorzy naukowci

Jacek Potocki

Jerzy Ładysz

Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu
Wrocław 2014

Redakcja wydawnicza: Justyna Mroczkowska

Redakcja techniczna: Barbara Łopusiewicz

Korekta: Barbara Cibis

Łamanie: Agata Wiszniowska

Projekt okładki: Beata Dębska

Publikacja jest dostępna w Internecie na stronach:

www.ibuk.pl, www.ebscohost.com,

w Dolnośląskiej Bibliotece Cyfrowej www.dbc.wroc.pl,

The Central and Eastern European Online Library www.ceeol.com,

a także w adnotowanej bibliografii zagadnień ekonomicznych BazEkon

http://kangur.uek.krakow.pl/bazy_ae/bazekon/nowy/index.php

Informacje o naborze artykułów i zasadach recenzowania znajdują się

na stronie internetowej Wydawnictwa

www.wydawnictwo.ue.wroc.pl

Kopiowanie i powielanie w jakiegokolwiek formie

wymaga pisemnej zgody Wydawcy

© Copyright by Uniwersytet Ekonomiczny we Wrocławiu

Wrocław 2014

ISSN 1899-3192

ISBN 978-83-7695-474-5

Wersja pierwotna: publikacja drukowana

Druk i oprawa:

EXPOL, P. Rybiński, J. Dąbek, sp.j.

ul. Brzeska 4, 87-800 Włocławek

Spis treści

Wstęp	11
Franciszek Adamczuk: Tritia – nowa forma i instytucja integracji europejskiej.....	13
Bartosz Bartosiewicz, Iwona Pielesiak: Dzienna mobilność mieszkańców małych miast Łódzkiego Obszaru Metropolitalnego.....	21
Magdalena Belof: Wyzwania planowania przestrzennego na poziomie regionalnym	30
Piotr Chmiel, Leszek Stanek: Efektywność ekonomiczna realizacji dróg dla zabudowy mieszkaniowej w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego	38
Joanna Cymerman: Uwarunkowania przekształceń struktury własnościowej gruntów na Pomorzu Środkowym w latach 2000–2012.....	50
Łukasz Damurski: Uczestnicy procesu podejmowania decyzji przestrzennych na szczeblu lokalnym. Teoria i praktyka.....	59
Eleonora Gonda-Soroczyńska: Wielofunkcyjność czy jednofunkcyjność? Uzdrowiska w obliczu przemian przestrzennych	68
Piotr Gryszel, Daria Elżbieta Jaremen, Andrzej Rapacz: Fundusze unijne czynnikiem kształtującym funkcję turystyczną w wybranych gminach regionu jeleniogórskiego.....	76
Piotr Hajduga: Specjalne strefy ekonomiczne w Polsce a kształtowanie kapitału ludzkiego.....	90
Piotr Idczak, Karol Mrozik: Ocena efektywności kosztowej rozwiązań kształtujących retencję zlewni rzecznej jako sposobu ograniczania zagrożenia powodziowego	102
Marian Kachniarz: Prymusi i maruderzy – aktywność inwestycyjna gmin dolnośląskich	112
Anna Katola: Znaczenie równości płci dla długookresowego wzrostu gospodarczego.....	119
Olgierd Kempa, Jan Kazak: Przekształcenia funkcjonalno-przestrzenne a podatki od nieruchomości.....	128
Lidia Klos: Zanieczyszczenia obszarowe na terenach wiejskich województwa zachodniopomorskiego	136
Piotr Krajewski: Problemy planistyczne na terenach parków krajobrazowych w sąsiedztwie Wrocławia na przykładzie Ślęzańskiego Parku Krajobrazowego.....	147

Natalia Krawczyszyn: Kierunki polityki turystycznej w euroregionach polsko-czeskich – unifikacja czy dywersyfikacja produktu turystycznego po granicza?	155
Barbara Kryk: Projekt modelu wsparcia na rynku pracy młodzieży zagrożonej wykluczeniem społecznym	163
Marta Kusterka-Jefmańska: Jakość życia a jakość usług publicznych w praktyce badań na poziomie lokalnym	170
Grażyna Leśniewska: Wpływ rodziny na kształtowanie postawy obywatelskiej społeczeństwa	178
Jerzy Ładysz: Kierunki rozwoju zielonej infrastruktury we wrocławskim obszarze funkcjonalnym	186
Urszula Markowska-Przybyła: Zastosowanie ekonomii eksperymentalnej do pomiaru kapitału społecznego	196
Barbara Mastalska-Cetera, Beata Warczewska: Realizacja wybranych programów wspierających rolnictwo w Parku Krajobrazowym „Dolina Baryczy”	204
Piotr Mijał: Aspekty prawne konkurencyjności specjalnych stref ekonomicznych	214
Katarzyna Milewska-Osiecka: Nowe budownictwo mieszkaniowe w świetle polityki funkcjonalno-przestrzennej strefy podmiejskiej Łodzi	223
Agnieszka Ogrodowczyk: Polityka mieszkaniowa a współczesne przekształcenia obszarów śródmiejskich – przykład Łodzi	232
Jan Polski: Ekologiczne, społeczne i ekonomiczne aspekty ładu przestrzennego w regionie	240
Katarzyna Przybyła, Eleonora Gonda-Soroczyńska: Poziom rozwoju infrastruktury społecznej we Wrocławiu	248
Zbigniew Przybyła: Rozwój zrównoważony jako koncepcja dynamiczna kształtowania przestrzeni gospodarczej	256
Adam Przybyłowski: Stan infrastruktury transportu drogowego w Polsce z uwzględnieniem aspektów bezpieczeństwa	261
David Ramsey: Ocena atrakcyjności osiedli we Wrocławiu	272
Janusz Rosiek: Wpływ implementacji pakietu klimatyczno-energetycznego (PKE) Unii Europejskiej na równoważenie rozwoju społeczno-gospodarczego krajów członkowskich ugrupowania	281
Anna Skorwider-Namietko, Jarosław Skorwider-Namietko: Gospodarka odpadami jako element zarządzania strategicznego w jednostkach samorządu terytorialnego	292
Beata Skubiak: Polityka regionalna wobec zmian demograficznych	301
Małgorzata Sosińska-Wit, Karolina Gałązka: Kapitał społeczny jako czynnik wspierający innowacyjność małych przedsiębiorstw na przykładzie województwa lubelskiego	310

Agnieszka Stacherzak: Typologia funkcjonalna gmin Dolnego Śląska a Strategia Rozwoju Województwa Dolnośląskiego 2020.....	322
Izabela Szamrej-Baran, Paweł Baran: Subiektywne i obiektywne mierniki ubóstwa energetycznego	332
Maciej Szarejko, Jerzy Ładysz: Podstawy ekonomiczne kształtowania i racjonalnego wykorzystania miejskiego systemu zielonej infrastruktury	340
Katarzyna Tarnawska: Analiza determinant rozwoju regionalnego w świetle ewolucyjnej geografii ekonomicznej	350
Alina Walenia: Polityka spójności Unii Europejskiej a zmiany systemowe w zarządzaniu finansami publicznymi.....	359
Beata Warczewska, Barbara Mastalska-Cetera: Strategie rozwoju gmin mających obszary o szczególnych wartościach przyrodniczych a model zrównoważonego rozwoju	370
Marcelina Zapotoczna: Taksonomiczna analiza przestrzennego zróżnicowania potrzeb mieszkaniowych w Polsce	378
Adam Zydroń, Piotr Szczepański, Sebastian Gawel: Ograniczenia i możliwości zwiększania lesistości w aglomeracji poznańskiej na przykładzie gminy Rokietnica.....	387
Adam Zydroń, Piotr Szczepański, Piotr Walkowski: Analiza zmian cen transakcyjnych gruntów niezabudowanych w gminie Września w latach 2002–2009	394

Summaries

Franciszek Adamczuk: Tritia – a new form and institution of European integration	20
Bartosz Bartosiewicz, Iwona Pielesiak: Daily mobility of small town's inhabitants in Łódź Metropolitan Area	29
Magdalena Belof: Challenges of regional spatial planning.....	37
Piotr Chmiel, Leszek Stanek: Economic efficiency of building the roads for the residential areas in the local spatial management plans	48
Joanna Cymerman: Conditions of changes in the structure of land ownership in Central Pomerania in the years 2000–2012	58
Łukasz Damurski: Stakeholders of the spatial decision-making process on a local level. Theory and practice	67
Eleonora Gonda-Soroczyńska: Polyfunctionality or monofunctionality of spas in the face of spatial transformations?	75
Piotr Gryszel, Daria Elżbieta Jaremen, Andrzej Rapacz: EU funds as the tourist function raising factor in the selected tourist communes of Jelenia Góra region	88

Piotr Hajduga: Special economic zones in Poland and the formation of human capital.....	101
Piotr Idczak, Karol Mrozik: Cost-effectiveness evaluation of solutions shaping river basin retention as a method of flood risk reduction.....	111
Marian Kachniarz: Top leaders and stragglers – investment activity of Lower Silesia communities.....	118
Anna Katola: The importance of gender equality for long-term growth.....	127
Olgierd Kempa, Jan Kazak: Functional and spatial transformation and the real estate taxes.....	135
Lidia Kłos: Territorial pollution in rural areas of the West Pomeranian Voivodeship.....	146
Piotr Krajewski: Planning problems in the areas of landscape parks near Wrocław on the example of Ślęzański Landscape Park.....	154
Natalia Krawczynszyn: Trends of tourism policy in Polish-Czech euroregions – unification or diversification of border tourist product?.....	162
Barbara Kryk: Draft model of support in the labor market of young people at risk of social exclusion.....	169
Marta Kusterka-Jefmańska: Quality of life vs. quality of public services in practice of research at the local level.....	177
Grażyna Leśniewska: Family influence on the attitudes of citizens society..	185
Jerzy Ładysz: Directions of development of green infrastructure in the Wrocław functional area.....	195
Urszula Markowska-Przybyła: Application of experimental economics for measuring of social capital.....	203
Barbara Mastalska-Cetera, Beata Warczewska: Implementation of selected programs supporting agriculture in the Landscape Park “Barycz Valley”.....	213
Piotr Mijał: Legal aspects of competitiveness of Special Economic Zones ...	222
Katarzyna Milewska-Osiecka: New housing construction within the spatial policy for suburban zone of Łódź.....	231
Agnieszka Ogrodowczyk: Housing policy and contemporary changes of the inner city – example of Łódź.....	239
Jan Polski: Ecological, public and economic aspects of the spatial order in the region.....	247
Katarzyna Przybyła, Eleonora Gonda-Soroczyńska: Level of social infrastructure development in Wrocław.....	255
Zbigniew Przybyła: Sustainable development as a dynamic idea of shaping the economic space.....	260
Adam Przybyłowski: Road transport infrastructure development in Poland with special emphasis on safety issues.....	271
David Ramsey: Assessment of districts attractiveness in Wrocław.....	280

Janusz Rosiek: Impact of the implementation of the EU Climate and Energy Package (EU CEP) on socio-economic development of selected EU countries	291
Anna Skorwider-Namiołko, Jarosław Skorwider-Namiołko: Waste management as a part of the strategic management in local self-government units	300
Beata Skubiak: Regional policy in the face of demographic changes	309
Małgorzata Sosińska-Wit, Karolina Gałązka: Social capital as a factor supporting innovative small businesses on the example of the Lublin Voivodeship	321
Agnieszka Stacherzak: Functional typology of Lower Silesia municipalities and “Development strategy of Lower Silesia Voivodeship 2020”	331
Izabela Szamrej-Baran, Paweł Baran: Subjective and objective measures of fuel poverty	339
Maciej Szarejko, Jerzy Ładysz: Economic principles of development and rational use of urban green infrastructure system	349
Katarzyna Tarnawska: Theoretical analysis of regional development determinants in the light of evolutionary economic geography	358
Alina Walenia: EU cohesion policy vs. system changes in public finance management	369
Beata Warczewska, Barbara Mastalska-Cetera: The development strategies of communes, which are areas of special natural values with regard to the sustainable development model	377
Marcelina Zapotoczna: Taxonomic analysis of spatial differentiation of housing needs in Poland	386
Adam Zydróż, Piotr Szczepański, Sebastian Gawel: Limitation and possibilities of forestation growth in the Poznań agglomeration on the example of the Rokietnica commune	393
Adam Zydróż, Piotr Szczepański, Piotr Walkowski: Transaction prices changes analysis of undeveloped properties in the municipality of Września in the years 2002–2009	400

Małgorzata Sosińska-Wit, Karolina Gałązka

Politechnika Lubelska

KAPITAŁ SPOŁECZNY JAKO CZYNNIK WSPIERAJĄCY INNOWACYJNOŚĆ MAŁYCH PRZEDSIĘBIORSTW NA PRZYKŁADZIE WOJEWÓDZTWA LUBELSKIEGO

Streszczenie: W artykule przedstawiono ocenę poziomu innowacyjności małych przedsiębiorstw funkcjonujących na terenie województwa lubelskiego. Analiza przeprowadzona została na podstawie badań ankietowych przeprowadzonych w 205 małych przedsiębiorstwach w latach 2008–2011. Istotnym elementem wpływającym na innowacyjność podmiotów jest poziom kapitału społecznego, którego miarą między innymi są współpraca przedsiębiorstw z jednostkami badawczymi oraz tworzenie klastrów.

Słowa kluczowe: kapitał społeczny, rozwój przedsiębiorstw, klastry, innowacje.

DOI: 10.15611/pn.2014.367.34

1. Wstęp

Kapitał społeczny to szczególny rodzaj kapitału, który na przestrzeni ostatnich lat jest coraz bardziej doceniany przez przedsiębiorców. Stanowi on istotne uzupełnienie zjawisk zarówno w sferze gospodarki, jak i w innych dziedzinach życia społecznego. Zainteresowanie problematyką kapitału społecznego na gruncie nauk ekonomicznych wiąże się z poszerzeniem obszaru poznawczego i ekonomicznego o te zjawiska społeczne, które mają znaczący wpływ na gospodarkę. Co więcej, kapitał społeczny zaczął być uważany za jeden z głównych czynników wpływających na rozwój społeczno-gospodarczy danego regionu¹. Wzmacnia on niewątpliwie możli-

¹ Z. Przygodzki, *Znaczenie kapitału społecznego w rozwoju*, [w:] *Wiedza, innowacyjność, przedsiębiorczość a rozwój regionu*, red. A. Jewtuchowicz, Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź 2004, s. 102; T.G. Grosse, *Przegląd koncepcji teoretycznych rozwoju regionalnego*, „Studia Regionalne i Lokalne” 2002, 1(8).

wości lokalnego społeczeństwa poprzez swoje oddziaływanie na potencjał tkwiący w regionie i ułatwia cyrkulację wiedzy, zwłaszcza tzw. wiedzy milczącej².

Celem artykułu jest ocena poziomu innowacyjności małych przedsiębiorstw oraz wpływu kapitału społecznego na sposób ich funkcjonowania. Podmiotem badań są jednostki gospodarcze województwa lubelskiego, zaś przedmiotem ocena ich stanu wiedzy na temat kapitału społecznego i stopnia jego wykorzystania. Analiza przeprowadzona została na podstawie badań ankietowych w 205 małych przedsiębiorstwach funkcjonujących w województwie lubelskim. Badania były przeprowadzone w 2012 i 2013 r., a dotyczą funkcjonowania podmiotów w latach 2008–2011.

W artykule przedstawione zostały dwa elementy wpływające na poziom kapitału społecznego w przedsiębiorstwach: współpraca przedsiębiorstw z jednostkami badawczymi oraz budowanie współpracy pomiędzy podmiotami, wyrażające się w tworzeniu klastrów. Przyjęta hipoteza badawcza głosi, że poziom wiedzy i stopień wykorzystania kapitału społecznego jako czynnika wspierającego innowacyjność w podmiotach województwa lubelskiego jest na niskim poziomie.

2. Istota i czynniki kształtujące kapitał społeczny w przedsiębiorstwach

Pojęcie kapitału społecznego funkcjonuje w naukach ekonomicznych od niedawna, dlatego też dużym utrudnieniem w wykorzystywaniu go może stać się różnorodność definicji zjawiska. W zależności od stosowanego ujęcia teoretycznego badacze w odmienny sposób definiują kapitał społeczny, mierzą jego poziom, a co się z tym wiąże, inaczej odnoszą się do problemu intencjonalnego wpływania na zwiększenie jego potencjału w obszarze przedsiębiorczości.

Po raz pierwszy terminu „kapitał społeczny” użyła w 1916 r. Lyda J. Hanifan. W jednej ze swych publikacji starała się wyjaśnić, że gęste sieci stosunków społecznych sprzyjają dobru publicznemu. Natomiast ekonomiści Glenn Loury i Ivan Light analizowali rozwój przedsiębiorczości w wielkich miastach w roku 1970 i do tego celu posłużyli się pojęciem kapitału społecznego³.

Za głównego twórcę, a jednocześnie prekursora współczesnej koncepcji kapitału społecznego uważa się P. Bourdieu. Pierwszą definicję kapitału społecznego zawarł w artykule *Les modes de demination* z 1975 r., jednak wówczas publikacja ta dotarła tylko do wąskiego grona odbiorców. Według tego twórcy kapitał społeczny jest dobrem prywatnym. Jednostka lub zbiorowość korzysta z niego, funkcjonując

² W. Stypułkowski, *Kapitał społeczny jako czynnik rozwoju regionalnego w projektach finansowanych z funduszy europejskich*, Studia i Materiały. Miscellanea Oeconomicae Rok 14, Nr specjalny/2010, Wydział Zarządzania i Administracji Uniwersytetu Humanistyczno-Przyrodniczego Jana Kochanowskiego w Kielcach, s. 23–24.

³ K. Sierocińska, *Kapitał społeczny. Definiowanie. Pomiary i typy*, „Studia Ekonomiczne” 2011, nr 1 (LXVIII), s. 69.

na różnych obszarach gospodarki. Funkcję kapitału społecznego postrzega, przede wszystkim, poprzez pryzmat aktorów społecznych jako jego dysponentów, którzy mogą podejmować inwestycje na rzecz wzrostu poziomu tego kapitału. Zatem kapitał społeczny staje się sumą pewnych zasobów wynikających z uczestnictwa w sieci – większej zbiorowości. Nie wyodrębnia on jego czynników (komponentów), jak to czynią późniejsi twórcy w swoich koncepcjach⁴.

Nieco inne podejście do kapitału społecznego uwidocznia się w 1988 r. u J. Colemana w jego publikacji w „American Journal of Sociology”. Autor wykorzystał pojęcie kapitału społecznego, określając go jako zbiór kilku komponentów, zmiennych składowych, tj.: zaufania, norm i więzi między ludźmi, poprawiających ich sprawność działania i ułatwiających stworzenie wspólnoty społecznej. W samej definicji sprecyzował funkcje tego kapitału, zaznaczając, iż służy on wspólnemu działaniu, a nie wyłącznie indywidualnej walce aktora w polu społecznym⁵.

Autorem trzeciej koncepcji jest R. Putnam, uważany powszechnie za głównego inspiratora wielkiej kariery pojęcia kapitału społecznego. Według Putnama na kapitał społeczny składają się takie jakości życia stowarzyszeniowego w danym społeczeństwie, jak sieci, normy, zasady oraz zaufanie. Jakości te umożliwiają członkom danego społeczeństwa zwiększenie efektywności zbiorowego działania i sprawniejsze osiągnięcie podzielanych przez nich celów⁶.

Podsumowując, na potrzeby dalszej analizy przyjęto definicję, iż kapitał społeczny to potencjał zgromadzony w społeczeństwie i w jednostkach w postaci instytucji, norm, wartości, zachowań, tworzący podstawę dla budowania opartych na zaufaniu relacji społecznych, które sprzyjając współpracy, kreatywności i wymianie wiedzy, przyczyniają się do osiągania celów, których osoby indywidualne nie byłyby w stanie samodzielnie zrealizować. Relacje te tym samym przyczyniają się do równoważenia oraz szybszego i stabilniejszego rozwoju danego regionu, a w dalszej konsekwencji całego kraju.

3. Kapitał społeczny determinantą rozwoju województwa lubelskiego

Województwo lubelskie nie należy do grupy najsilniejszych gospodarczo regionów w Polsce. Biorąc pod uwagę udział w krajowym PKB, który wynosi 3,9%, region plasuje się dopiero na 10 miejscu w kraju. Wprawdzie spośród wszystkich województw „ściany wschodniej” lubelskie jest w najlepszej sytuacji, wciąż jednak daleko mu do krajowego lidera, jakim jest – niezmiennie – województwo mazowieckie. W okresie

⁴ K. Zajda, *Czym jest kapitał społeczny mieszkańców polskiej wsi, jak go mierzyć i czy warto inwestować w jego wzmocnienie?*, Acta Universitatis Lodzianensis, Folia Sociologica 2011, 37, s. 172–173.

⁵ J. Coleman, *Foundations of Social Theory*, Belknap Press, Cambridge 1990, s. 95–120.

⁶ H. Kotarski, *Kapitał społeczny – endogenny zasób mieszkańców województwa podkarpackiego*, „Nierówności społeczne a wzrost gospodarczy”, z. 28, Rzeszów 2012, s. 244–245.

ostatnich kilkunastu lat udział regionu w krajowym PKB z roku na rok spada. Choć tempo rozwoju gospodarczego w regionie w ostatnich latach było słabsze niż w kraju, to w ostatnim czasie można zaobserwować w tym zakresie korzystne zmiany⁷.

W Polsce na sfinansowanie regionalnej działalności badawczo-rozwojowej przeznacza się coraz więcej środków finansowych. Znajduje to odzwierciedlenie również w województwie lubelskim, gdzie na przestrzeni lat 2010 i 2011 poziom ponoszonych nakładów w sektorze przedsiębiorstw na sferę B+R uległ znacznemu powiększeniu – z 48,6 mln zł do 76,05 mln zł w roku 2011, co stanowiło 2,16% sumy nakładów krajowych (por. tabela 1)⁸.

Tabela 1. Nakłady w sektorze przedsiębiorstw na działalność B+R w tys. zł

Wyszczególnienie	2009	2010	2011
Polska	2 584 731,5	2 773 545,9	3 521 602,4
Województwo lubelskie	48 278,6	48 600,4	76 048,6
Udział w %	1,87%	1,75%	2,16%

Źródło: opracowanie własne na podstawie BDL – Banku Danych Lokalnych GUS, http://www.stat.gov.pl/bdl/app/dane_podgrup.hier?p_id=393290&p_token=-906408441 (dostęp: 18.09.2013 r.).

W strukturze finansowania regionalnych nakładów na B+R dominują nadal środki własne. Wnioski o niskiej aktywności lubelskiego biznesu w działalność B+R znajdują odzwierciedlenie w statystykach dotyczących innowacyjności przedsiębiorstw. W 2009 r. nakłady na działalność innowacyjną poniosło tylko co dwunaste przedsiębiorstwo przemysłowe (8,6%) oraz co siódma firma z sektora usług (14,1%). W rankingu województw Polski dało to regionowi dopiero 11 miejsce w przypadku przemysłu oraz 8 miejsce w przypadku usług. Co więcej, w tym samym roku lubelskie uplasowało się na ostatnim miejscu w kraju pod względem nowych lub istotnie ulepszonych produktów⁹.

Mimo wzrastającej z roku na rok świadomości, zarówno wśród przedsiębiorców, jak i decydentów politycznych, na temat wpływu kreatywności na rozwój gospodarczy Polska w dalszym ciągu jest krajem o jednym z najniższych poziomów innowacyjności w Europie.

Jednym z głównych powodów takiego stanu rzeczy jest niewielka innowacyjność polskiej gospodarki (tabela 2). Brak innowacyjności nie jest jednak immanentną cechą Polaków. Problem tkwi w niewłaściwym podejściu do pozycjonowania innowacji w hierarchii celów gospodarczych oraz związane z tym zaniedbania w finansowaniu nakładów na prace badawczo-rozwojowe. Nie przypadkiem w tym względzie Polska

⁷ *Raport o stanie sektora małych i średnich przedsiębiorstw w Polsce w latach 2010–2011*, PARP, Warszawa 2012, s. 100–102.

⁸ BDL – Banku Danych Lokalnych GUS, <http://www.stat.gov.pl> (dostęp: 18.09.2013 r.).

⁹ *Raport o stanie...*, s. 110.

również zajmuje jedno z ostatnich miejsc wśród państw UE. W państwach członkowskich na badania i rozwój wydaje się przeciętnie 2,8% PKB, natomiast w Polsce niecały 1%. Według planów Ministerstwa Nauki i Szkolnictwa Wyższego w 2020 r. udział tych nakładów w polskim PKB, według optymistycznego scenariusza, ukształtuje się na poziomie 1,7%¹⁰.

Tabela 2. Nakłady na działalność innowacyjną ogółem w tys. zł

Rok	2009	2010	2011
Polska	22 652 079,0	23 757 776,0	20 821 104,0
Woj. lubelskie	515 470,0	544 371,0	532 033,0
Udział w %	2,28%	2,29%	2,56%
Działalność badawczo rozwojowa (B+R)			
Polska	2 237 201,0	3 351 224,0	2 761 058,0
Woj. lubelskie	38 372,0	48 919,0	69 284,0
Udział w %	1,72%	1,46%	2,51%
Zakup wiedzy ze źródeł zewnętrznych			
Polska	285 868,0	918 794,0	266 456,0
Woj. lubelskie	3 651,0	137 321,0	4 113,0
Udział w %	1,28%	14,95%	1,54%
Zakup oprogramowania			
Polska	371 868,0	489 964,0	452 563,0
Woj. lubelskie	7 313,0	16 628,0	0,0
Udział w %	1,97%	3,39%	0,00%
Szkolenia personelu związane bezpośrednio z wprowadzaniem innowacji			
Polska	51 301,0	105 687,0	68 699,0
Woj. lubelskie	1 121,0	965,0	1 202,0
Udział w %	2,19%	0,91%	1,75%
Marketing związany z wprowadzeniem nowych lub istotnie ulepszonych produktów			
Polska	359 374,0	457 625,0	449 503,0
Woj. lubelskie	14 309,0	5 251,0	9 655,0
Udział w %	3,98%	1,15%	2,15%

Źródło: opracowanie własne na podstawie BDL – Banku Danych Lokalnych GUS, http://www.stat.gov.pl/bdl/app/dane_podgrup.hier?p_id=393290&p_token=-906408441 (dostęp: 18.09.2013 r.).

Poza niewystarczającymi środkami przyczyn niskiego poziomu innowacyjności należy również upatrywać w niesatysfakcjonującym stopniu współpracy nauki

¹⁰ Por. [http://www.wprost.pl/ar/201603/Za-10-lat-wydatki-na-badania-i-rozwoj-siegna-17-proc-PKB/\(stan z 17.08.2012 r.\)](http://www.wprost.pl/ar/201603/Za-10-lat-wydatki-na-badania-i-rozwoj-siegna-17-proc-PKB/(stan%20z%2017.08.2012%20r.)).

z biznesem¹¹. Sytuacja co prawda ulega zmianie. Dzieje się tak głównie za sprawą licznych projektów unijnych funkcjonujących w obszarze programu operacyjnego Kapitał Ludzki, mających na celu integrację środowiska akademickiego z biznesowym. Warto jednak podkreślić, że ani w Polsce, ani w innych krajach UE powiązania przedsiębiorstw z uczelniami wyższymi nie są tak silne jak w Stanach Zjednoczonych¹².

Za jedną z głównych barier rozwoju innowacyjności lubelskich przedsiębiorców uważa się słabość relacji pomiędzy środowiskiem nauki i biznesu. Potencjał regionalnego zaplecza naukowego wypada dość dobrze na tle kraju. Jednak, jak wskazują wyniki badań ankietowych przeprowadzonych wśród przedsiębiorstw na potrzeby Regionalnej Strategii Innowacji, oferta lubelskiego sektora B+R jest niedostosowana do aktualnych potrzeb firm.

Przekrój branżowy lubelskich inicjatyw klastrowych uwidacznia typowo rolniczy charakter regionu i wskazuje na to, że region dość efektywnie wykorzystuje swój potencjał gospodarczy. W branży spożywczej działa kilka inicjatyw, powiązanych przede wszystkim z przetwórstwem rolniczym (Dolina Ekologicznej Żywności, Stowarzyszenie „Lubelski Klaster Branży Spożywczej” oraz Lubelski Cebularz – Regionalny Klaster w Lublinie). W strukturze lubelskich inicjatyw klastrowych wyróżnia się również, wykorzystująca bogate dziedzictwo kulturowe oraz walory krajobrazowe i uzdrowiskowe regionu Lubelszczyzny, turystyka (3 inicjatywy – Klaster Kultur Lubelszczyzny, Kraina Lessowych Wąwozów, Klaster Restauratorów i Hotelarzy).

4. Czynniki kształtujące innowacyjność małych przedsiębiorstw w wynikach badań ankietowych

W celu przeanalizowania poziomu wiedzy i stopnia wykorzystania kapitału społecznego, jako jednego z głównych czynników wspierających innowacyjność, przeprowadzono badania ankietowe przedsiębiorstw działających na terenie województwa lubelskiego. Obszarem zainteresowań objęto 205 podmiotów gospodarczych. W badaniach przeprowadzonych w roku 2012/2013 na losowo wybranych przedsiębiorstwach, funkcjonujących w latach 2008–2011. Obok metody ankietowej w analizie wykorzystano także metody statystyczne.

Wśród badanych podmiotów 84 przedsiębiorstwa (co stanowiło 35% całej próby badawczej) to jednostki funkcjonujące na bazie rodzinnego biznesu. Pośród

¹¹ Por. *Ranking innowacyjności w Unii Europejskiej. Polska pod koniec stawki*, http://forsal.pl/artykuly/551724,ranking_innowacyjnosci_w_unii_europejskiej_polska_pod_koniec_stawki.html (dostęp: 16.08.2012 r.).

¹² Por. W. Popławski, *Istota i uwarunkowania współpracy w budowie potencjału innowacyjnego przedsiębiorstw*, [w:] *Współpraca przedsiębiorstw w Polsce w procesie budowania ich potencjału innowacyjnego*, red. W. Popławski, A. Sudolska, M. Zastempowski, Dom Organizatora, Toruń 2008, s. 31.

przebadanych podmiotów odnotowano największy odsetek firm handlowych (56%). Na dalszej pozycji znalazły się odpowiednio jednostki usługowe (52%) oraz produkcyjne (32%).

Wśród ankietowanych przedsiębiorstw dominowały zarówno w momencie powstania, jak też w okresach późniejszych mikro i małe jednostki gospodarcze. Przebadane mikroprzedsiębiorstwa stanowiły prawie 65% całej próby badawczej, natomiast małe przedsiębiorstwa – 23%.

W wyniku przeprowadzonych badań okazało się, że spośród przebadanych firm 92% jednostek deklaruje, iż złożyło wnioski o dofinansowanie ze środków Unii Europejskiej. Jednak zadziwiający może być fakt, iż jedynie u 32% pozytywnie rozpatrzono złożone wnioski i aktualnie jednostki te korzystają już z pomocy unijnej.

Pośród badanych przedsiębiorstw znajdowały się jednostki zróżnicowane pod kątem organizacyjno-prawnym. Najliczniejszą grupę stanowiły indywidualne działalności gospodarcze, a w dalszej kolejności spółki. Po przeprowadzeniu analizy zebranych danych okazało się, iż prawie połowa badanych jednostek ma plany inwestycyjne. Zaskakującym może być fakt, że nie są one w pełni sformalizowane (por. tabela 3).

Tabela 3. Plany inwestycyjne przedsiębiorstw i sposób ich udokumentowania

Czy przedsiębiorstwo posiada plany inwestycyjne?	Udział %
Nie	52,68
Tak	47,32
W tym: forma dokumentacji inwestycji:	
Spisany dokument	28,87
Są jeszcze niesformalizowane	46,39
Brak dokumentu	24,74

Źródło: opracowanie własne na podstawie badań ankietowych przeprowadzonych w województwie lubelskim w roku 2012/2013.

Tabela 4. Cel wydatków inwestycyjnych

Wyszczególnienie:	Udział %
Środki trwale produkcyjne	28,13
Środki trwale nieprodukcyjne	23,75
Środki transportu	35,00
Wartości niematerialne i prawne	8,13
Aktywa finansowe	2,50
Wzrost wartości aktywów obrotowych	2,50

Źródło: opracowanie własne na podstawie badań ankietowych przeprowadzonych w województwie lubelskim w roku 2012/2013.

Na pytanie zadane respondentom o cel wydatków inwestycyjnych okazało się, że najczęściej udzielaną odpowiedzią był zakup środków transportu (35%). Na drugiej pozycji znalazły się środki trwale produkcyjne (ponad 28%). Najmniejszym zainteresowaniem natomiast odznaczają się aktywa finansowe oraz wzrost wartości aktywów obrotowych (prawie 3%) (por. tabela 4). Na uwagę zasługuje fakt, że tylko nieco ponad 8% badanych jednostek gospodarczych zainteresowanych jest inwestycjami w wartości niematerialne i prawne.

Biorąc pod uwagę proces nieustannej globalizacji, w którym funkcjonują współczesne przedsiębiorstwa, coraz mniejszą rolę zaczynają odgrywać dobra materialne oraz sam produkt. Natomiast coraz większe znaczenie powinny zyskiwać zasoby niematerialne (niewidzialne)¹³. Na podstawie dokonanych badań można zatem stwierdzić, iż inwestycje w kapitał ludzki obejmujący zarówno kapitał społeczny, jak i kapitał kulturowy są nadal słabo postrzegane przez współczesnych przedsiębiorców.

Nowe uwarunkowania gospodarcze wymuszają spojrzenie na przedsiębiorstwo z szerszej perspektywy. W rezultacie tego wieloaspektowego spojrzenia powstał tzw. indeks tworzenia wartości dla podmiotów funkcjonujących w nowych uwarunkowaniach rynkowych. Według tego indeksu na wartość organizacji wpływają między innymi takie czynniki jak: innowacje, klienci, pracownicy, a także środowisko¹⁴.

Analiza deklaracji wprowadzenia przez podmioty innowacji wykazała, że blisko 87% przebadanych podmiotów jest zainteresowanych tego rodzaju działaniami.

Nie ulega wątpliwości fakt, iż innowacyjność może wpływać pozytywnie na poszczególne podmioty gospodarcze, jak też powoduje wzmocnienie współczesnego przedsiębiorstwa. Skutkuje to uzyskaniem przewagi konkurencyjnej. Dlatego też istotne stają się źródła wiedzy dotyczące wprowadzanych innowacji. Prawie 33% przebadanych podmiotów wskazuje na źródło, jakim jest Internet. W dalszej kolejności pojawiają się szkolenia (21,64%) oraz pracownicy przedsiębiorstwa (15,79%), a także wyjazdy studyjne (14,62%) i książki (12,28%), natomiast władza lokalna została wskazana przez respondentów tylko w 2,92%. Można zatem postawić tezę, iż to właśnie kapitał społeczny będący integralną częścią kapitału ludzkiego staje się motywatorem działań innowacyjnych.

Biorąc pod uwagę rodzaj wprowadzanych innowacji w przebadanych podmiotach, najczęściej udzielaną odpowiedzią były innowacje produktowe oraz innowacje procesowe. Mniejszym zainteresowaniem cieszyły się natomiast innowacje marketingowe oraz organizacyjne (por. tabela 5).

¹³ P. Wachowiak (red.), *Pomiar kapitału intelektualnego przedsiębiorstwa*, SGH, Warszawa 2005, s. 31.

¹⁴ E.R. Stanoch, *Value Creation Index. Zmierzyć przyszłość – wartość przedsiębiorstwa w XXI wieku*, materiały konferencyjne „Zarządzanie wartością firmy”, Warszawa, 5–6 kwietnia 2001, s. 16, za: S. Kasiewicz, *Budowanie wartości firmy w zarządzaniu operacyjnym*, SGH, Warszawa 2005, s. 31.

Tabela 5. Rodzaje wprowadzonych innowacji

Wyszczególnienie	Udział %
Innowacja produktowa	36,17
Innowacja procesowa	27,66
Innowacja marketingowa	18,09
Innowacja organizacyjna	18,09

Źródło: opracowanie własne na podstawie badań ankietowych przeprowadzonych w województwie lubelskim w roku 2012/2013.

Tabela 6. Istota współpracy B+R z punktu widzenia przedsiębiorstwa

Czy współpraca na poziomie B+R jest istotna z punktu widzenia przedsiębiorstwa?	Udział %
Tak	22,22
Nie	77,78

Źródło: opracowanie własne na podstawie badań ankietowych przeprowadzonych w województwie lubelskim w roku 2012/2013.

Tabela 7. Powiązania międzynarodowe przedsiębiorstwa i sposób nawiązania kontaktów

Czy przedsiębiorstwo ma powiązania międzynarodowe?	Udział w %
Tak	85,19
Nie	14,81
Źródła finansowania współpracy międzynarodowej	100,00
Środki własne	83,87
Fundusze krajowe	3,23
Fundusze UE	9,68
Sponsoring	3,23
Sposób nawiązania kontaktów międzynarodowych	Udział w %
Z własnej inicjatywy	85,19
Za pośrednictwem innych instytucji	14,81
W innych okolicznościach (proszę wymienić, w jakich):	0,00

Źródło: opracowanie własne na podstawie badań ankietowych przeprowadzonych w województwie lubelskim w roku 2012/2013.

Jednym z podstawowych założeń kapitału społecznego, podobnie jak w przypadku kapitału ekonomicznego, jest fakt, iż stosunki społeczne i sieci powiązań między jednostkami to zasób, dzięki któremu można osiągnąć zamierzone korzyści. Dlatego też dużą rolę przypisuje się współpracy przedsiębiorstw na poziomie badawczo-rozwojowym (B+R). Potwierdzeniem postawionej tezy jest definicja F. Fukuyamy mówiąca,

że kapitał społeczny oznacza umiejętność współpracy międzyludzkiej w obrębie grup i organizacji w celu realizacji własnych interesów.

Wyniki przeprowadzonych badań okazują się być zaskakujące, gdyż zaledwie 22% jednostek gospodarczych dostrzega istotność współpracy w sferze B+R. Wiąże się to jednocześnie z niskim wykorzystaniem kapitału społecznego (por. tabela 6).

Na pytanie zadane respondentom o podmioty, z którymi współpracowali, okazało się iż ponad połowa – 56% wskazała na współpracę z uczelniami, a w dalszej kolejności znalazły się jednostki naukowo-badawcze. Pozytywnym zjawiskiem, z punktu widzenia współpracy jednostek gospodarczych, a także wymiany doświadczeń, staje się uczestnictwo w klastrze – ponad 11%.

Dalsza analiza współpracy przedsiębiorstw wykazała, że pozytywnym zjawiskiem okazał się również fakt posiadania przez badane podmioty powiązań międzynarodowych. W większości źródłem tego typu współpracy była własna inicjatywa oraz własne środki finansowe (por. tabela 7).

5. Podsumowanie

Regiony, które w pełni chcą wykorzystać wszystkie możliwości rozwoju i skorzystać z międzynarodowej pomocy, muszą budować politykę regionalną, której istotnym zadaniem jest wyodrębnienie głównych czynników wywierających wpływ na rozwój regionalny. Wśród tych czynników uwagę przyciąga kapitał społeczny. Kapitał ten rozszerza zdolności kolektywnego działania dla osiągnięcia wzajemnych korzyści, wzmacnia proces uczenia się i stanowi kluczowy element tworzenia, dyfuzji i transformacji wiedzy, które to procesy mają istotne znaczenie dla rozwoju innowacyjności.

W badaniach poziomu kapitału społecznego województwo lubelskie może poszczycić się dużą liczbą szkół wyższych, jednostek i pracowników naukowych oraz studentów i absolwentów szkół wyższych¹⁵.

Potencjał regionalnego zaplecza naukowego wypada dość dobrze na tle kraju, jednak tylko w niewielkiej części jest wykorzystywany przez małe przedsiębiorstwa województwa lubelskiego. W przeprowadzonych badaniach ankietowych zidentyfikowano przyczyny takiego stanu rzeczy. Znaczny odsetek inwestycji przeprowadzanych przez przedsiębiorstwa ma niewielką wartość, rzędu kilkudziesięciu tys. zł, a wprowadzane innowacje niewielki zakres i lokalny charakter, nie powiązany z większymi wydatkami inwestycyjnymi. Brak ze strony przedsiębiorstw współpracy z jednostkami naukowymi i badawczymi, może z wyjątkiem szkoleń. Badane przedsiębiorstwa często nie dostrzegają również potrzeby takiej współpracy.

¹⁵ J. Korol, P. Szczuciński, *Ilościowa ocena zróżnicowania poziomu kapitału ludzkiego i infrastruktury społeczeństwa informacyjnego w regionach polski w latach 1999–2006*, Studia i prace Wydziału Nauk Ekonomicznych i Zarządzania nr 15, www.wneiz.pl/nauka_wneiz/sip/sip15-2009/SiP-15-141.

Współpraca między przedsiębiorstwami, przepływ wiedzy i doświadczeń, co uwidacznia się między innymi w tworzeniu inicjatyw klastrowych, wydaje się być na dość dobrym poziomie, a badane podmioty wykazują chęć nawiązywania takiej współpracy, również o charakterze międzynarodowym.

W świetle przeprowadzonych analiz, mimo pozytywnych stron kapitału społecznego, jakimi są między innymi rozwój gospodarczy i lokalny, poprawa sytuacji ekonomicznej podmiotów oraz wzrost liczby podejmowanych działań inwestycyjnych o charakterze innowacyjnym, nie są one jeszcze na zadowalającym poziomie. Dość powszechne staje się przekonanie, że inwestycje w kapitał ludzki obejmujący zarówno kapitał społeczny, jak i kapitał kulturowy są nadal niedoceniane przez przedsiębiorców w województwie lubelskim.

Literatura

- Coleman J., *Foundations of Social Theory*, Belknap Press, Cambridge 1990.
- Grosse T.G., *Przegląd koncepcji teoretycznych rozwoju regionalnego*, „Studia Regionalne i Lokalne” 2002, 1(8).
- Kotarski H., *Kapitał społeczny – endogenny zasób mieszkańców województwa podkarpackiego*, „Nierówności społeczne a wzrost gospodarczy”, z. 28, Rzeszów 2012.
- Korol J., Szczuciński P., *Ilościowa ocena zróżnicowania poziomu kapitału ludzkiego i infrastruktury społeczeństwa informacyjnego w regionach polski w latach 1999–2006*, Studia i prace Wydziału Nauk Ekonomicznych i Zarządzania nr 15, www.wneiz.pl/nauka_wneiz/sip/sip15-2009/SiP-15-141.
- Popławski W., *Istota i uwarunkowania współpracy w budowie potencjału innowacyjnego przedsiębiorstw*, [w:] *Współpraca przedsiębiorstw w Polsce w procesie budowania ich potencjału innowacyjnego*, red. W. Popławski, A. Sudolska, M. Zastempowski, Dom Organizatora, Toruń 2008.
- Przygodzki Z., *Znaczenie kapitału społecznego w rozwoju*, [w:] *Wiedza, innowacyjność, przedsiębiorczość a rozwój regionu*, red. A. Jewtuchowicz, Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź 2004.
- Ranking innowacyjności w Unii Europejskiej. Polska pod koniec stawki*, http://forsal.pl/artykuly/551724,ranking_innowacyjnosci_w_unii_europejskiej_polska_pod_koniec_stawki.html (dostęp: 16.08.2012 r.).
- Raport o stanie sektora małych i średnich przedsiębiorstw w Polsce w latach 2010–2011*, PARP, Warszawa 2012.
- Sierocińska K., *Kapitał społeczny. Definiowanie. Pomiar i typy*, „Studia Ekonomiczne” 2011, nr 1 (LXVIII).
- Stanoch E.R., *Value Creation Index. Zmierzyć przyszłość – wartość przedsiębiorstwa w XXI wieku*, materiały konferencyjne „Zarządzanie wartością firmy”, Warszawa, 5–6 kwietnia 2001, za: S. Kasiowicz, *Budowanie wartości firmy w zarządzaniu operacyjnym*, SGH, Warszawa 2005.
- Stypułkowski W., *Kapitał społeczny jako czynnik rozwoju regionalnego w projektach finansowanych z funduszy europejskich*, Studia i Materiały. Miscellanea Oeconomicae, Rok 14, Nr specjalny/2010, Wydział Zarządzania i Administracji Uniwersytetu Humanistyczno-Przyrodniczego Jana Kochanowskiego w Kielcach.
- Wachowiak P. (red.), *Pomiar kapitału intelektualnego przedsiębiorstwa*, SGH, Warszawa 2005.
- Zajda K., *Czym jest kapitał społeczny mieszkańców polskiej wsi, jak go mierzyć i czy warto inwestować w jego wzmocnienie?*, Acta Universitatis Lodziensis, Folia Sociologica 2011, 37.
- www.wprost.pl/ar/201603/Za-10-lat-wydatki-na-badania-i-rozwoj-sieгна-17-proc-PKB/ (dostęp: 17.08.2012 r.).

SOCIAL CAPITAL AS A FACTOR SUPPORTING INNOVATIVE SMALL BUSINESSES ON THE EXAMPLE OF THE LUBLIN VOIVODESHIP

Summary: This article presents an assessment of the level of innovation in small enterprises operating in the Lublin Voivodeship. The analysis was based on a survey conducted in 205 small businesses in the years 2008–2011. An important factor contributing to the innovation of firms is the level of social capital, which measure is among others cooperation of companies with research entities and the creation of clusters.

Keywords: social capital, enterprises development, clusters, innovations.